

УДК 82.09

**НЕТРАДЫЦЫЙНАСЦЬ ПРАБЛЕМАТЫКІ АПОВЕСЦІ
Ф. АЛЯХНОВІЧА «У КАПЦЮРОХ ГПУ»**

Т.Р. БАГАРАДАВА
(*Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт*)
t.baharadava@psu.by

Ф. Аляхновіч – драматург, даследчык тэатра, рэжысёр, артыст, празаік, паэт, публіцыст, перакладчык, рэдактар беларускіх і польскіх газет – усё гэта ўмяшчалася ў рамках яго багатай творчасці. Мастак рэдкага таленту, ён упісаў у драматургію і ўсю беларускую літаратуру пачатку ХХ стагоддзя адну з самых яркіх, непаўторных, своеасаблівых старонак. Яго плённую працу на ніве тэатра яшчэ сучаснікі ацанілі на заслугах і прысвоілі пісьменніку званне «бацькі навейшай беларускай драматургіі». У філасофска-эстэтычнай канцэпцыі Ф. Аляхновіча моцна адчуваецца ўплыў еўрапейскай «новай драмы». Пасля амаль што шасцідзесяці гадоў забыцця пра Ф. Аляхновіча зноў пачалі гаварыць. Сёння яго ведаюць яшчэ і як аўтара першага ў сусветнай літаратуры твора пра Салаўкі. Пісьменнік задоўга да А. Салжаніцына паказаў свету савецкае канцлагернае пекла, дзе яму давялося пабываць.

Ключавыя словы: «новая драма», дэкадэнцка-рамантычны стыль, мастацкі дакумент, трансцэндэнтнасць, «падводная плынь».

Уводзіны. У гісторыі беларускай літаратуры ёсць шэраг незаслужана забытых пісьменніцкіх імён, сярод якіх варта назваць Францішка Каролевіча Аляхновіча (1883–1944). Ён з’яўляецца беларускім драматургам, тэатральным дзеячам, публіцыстам і празаікам. Пра Ф. Аляхновіча пачалі пісаць пасля амаль шасцідзесяці гадоў забыцця, сёння ён рэабілітаваны. Фігура пісьменніка да дадзенага часу выклікае шмат спрэчак: савецкая прапаганда зрабіла яго калабарацыяністам і прыспешнікам нацызму, аднак адзінай яго ідэалогіяй была палітычная і культурная незалежнасць Беларусі ад Польшчы і Расійскай імперыі.

Ф. Аляхновіч стаіць ля вытокаў нацыянальнай інтэрпрэтацыі «новай драмы». Ён з’яўляецца аўтарам сямнаццаці п’ес і чарговага акта да п’есы Я. Купалы «Заручыны Паўлінкі». «Аляхновіч бярэцца за напісанне п’ес, якія б адпавядалі запатрабаваням часу – уздыму нацыянальнай самасвядомасці» [1, с. 537]. Напрыклад, для сваёй першай пастаноўкі ў Мінску Ф. Аляхновіч абраў гістарычную драму «Бутрым Няміра», якая ўжо ішла ў Вільні і атрымала самыя лепшыя водгукі. Роллю Няміры выканаў сам аўтар. З гэтай нагоды беларускі літаратар З. Бядула пісаў: «Першы раз, можна сказаць, у Мінску публіка бачыла ў беларускім тэатры праўдзівае штукярства, вытрыманае перш-наперш у самой рэчы, потым у ігры і дэкарацыі. Гэтай штукай пана Аляхновіча можна шчыра віншаваць» [2]. П’есы «Пан міністр», «Шчаслівы муж», «Адамавы жарты» і сёння ідуць у беларускіх тэатрах.

Аўтар першы ў сусветнай літаратуры напісаў твор пра жыццё і побыт у сталінскіх канцлагерах (аўтабіяграфічная аповесць «У капцюрэх ГПУ»). В. Шыманец зазначае: «Трагічнае жыццё Ф. Аляхновіча, таленавітага літаратара і тэатральнага дзеяча, неадлучна звязана з жахлівай гісторыяй прыхода да ўлады камуністаў, падзелам нашай краіны, сталінскімі рэпрэсіямі, паслядоўным знішчэннем беларускасці...» [3]. Кар’еру пісьменніка варта назваць бліскавай: драматург, рэжысёр, актёр, дырэктар трупы і тэатра, першы гісторык беларускага тэатра, эсэіст, выдавец часопісаў і газет. Ф. Аляхновіч быў дырэктарам беларускай трупы Нацыянальнага тэатра пад польскай акупацыяй, потым – дырэктарам Беларускага Нацыянальнага тэатра пад нацыскай акупацыяй, таму нельга чытаць аўтара, абстрагаваўшыся ад факта яго антысавецкасці. Такім чынам, яго асоба нават у наш час закранаецца ў вельмі нешматлікіх публікацыях.

Асноўная частка. Заўважым, што ўспрыманне таго ці іншага твора змяняецца пад уздзеяннем самых розных чыннікаў і што чытацкая інтэрпрэтацыя настолькі залежыць ад часу, як і сам твор. Падкрэслім і множнасць тлумачальнага дыскурсу, які паўстае як у абароне пэўнай палітычнай эстэтыкі, так і ў яе непрыманні. Дэкадэнцка-рамантычны стыль некаторых твораў Ф. Аляхновіча быў прачытаны тагачаснай крытыкай як сведчанне яго антысавецкасці, і гэтая інтэрпрэтацыя была экстрапаляваная амаль на ўсе тэксты аўтара. Феномен Ф. Аляхновіча набыў сэнс у рамках аўтарытарнай культурнай палітыкі, для якой сам аўтар быў «контркультурным».

У 1926 годзе пачынаюць «згушчацца хмары» над беларускамоўнай інтэлегенцыяй: Сталін умацоўвае свае пазіцыі, паступова згортваецца новая эканамічная палітыка, змяняецца стаўленне да нацыянальных культур. Калі б Ф. Аляхновіч ведаў сапраўднае становішча ў БССР, ён наўрад ці спакусіўся б на запрашэнні савецкіх тэатраў. А. Сабалеўскі адзначае: «Францішак Аляхновіч гарэў жаданнем стварыць беларускі прафесійны тэатр, развіваць айчыннае тэатральнае мастацтва» [4]. Ф. Аляхновіч у

сваёй кнізе «Беларускі тэатр» успамінае: «Тэатральная работа пачынаецца з шырокім размахам. Спектаклі ідуць па 3–4 у тыдзень. Праца кіпіць... Камісарыят народнай асветы багата субсідую тэатр. Артысты з матэрыяльнага боку забяспечаныя. Рэпэртуар узбагачаецца новымі творами» [5, с. 22]. Пазней у сваёй аўтабіяграфіі «У капцюрах ГПУ» ён выказвае думку пра тое, што яго пераезд у БССР быў добра спланаванай акцыяй ДПУ, якая выкарыстала нацыянальныя пачуцці аўтара, каб «выманіць» у БССР.

У Віцебску і Мінску Ф. Аляхновіча чакае поспех: ён вырашае адмовіцца ад польскага грамадзянства і атрымаць савецкае. 23 снежня 1926 года Ф. Аляхновіч становіцца грамадзянінам БССР – быццам бы спраўдзілася яго мара жыць і працаваць у беларускай дзяржаве на беларускай мове на карысць беларускай культуры. Але ўжо 1 студзеня 1927 года яго арыштоўваюць. За свой давер да савецкай улады Ф. Аляхновіч разлічваўся ўласнай свабодай на Салаўках адначасова з маладым расійскім навукоўцам Дз. Ліхачовым. У аўтабіяграфіі Ф. Аляхновіч піша: «...Калегія, ...разгледзеўшы, ...скіроўвае Аляхновіча ў распараджэнне УСЛОН на 10 гадоў...» [6]. Абвінавачванне – шпіянаж на карысць Польшчы, а ў гэты час у Вільні выходзяць газетныя артыкулы, якія сцвярджаюць, што Ф. Аляхновіч быццам бы працуе на ДПУ.

Вядомы факт абмену Ф. Аляхновіча восенню 1933 года на вязня польскай турмы, навукоўца і грамадска-палітычнага дзеяча Беларусі Б. Тарашкевіча: «Дзякуючы намаганням ваяводскага лекара Адольфа Наркевіча, быў абмен каля межавай станцыі Коласава... Сустрэўшыся на памежным мастку, яны прыўзнялі капелюшы» [7]. У выніку Ф. Аляхновіч меў магчымасць у чарговы раз вярнуцца ў Вільню. У складаных абставінах адчужэння з боку сям'і і блізкіх людзей Ф. Аляхновіч пачынае працу над напісаннем успамінаў, з якіх потым і склалася дакументальная аповесць «У капцюрах ГПУ».

Аповесць распавядае пра перажытае аўтарам: пачынаючы з падрыхтоўкі да прыезду ў Мінск у 1926 годзе і да таго часу, калі ў 1933 годзе ён пакінуў межы Савецкага Саюза. «У капцюрах ГПУ» выйшла з друку ў 1937 годзе і была літаральна першым творами ў свеце на гулагаўскую тэматыку. Аповесць была выдана ў Заходняй Еўропе і Амерыцы на сямі мовах вялікімі тыражамі, яна мела сенсацыйны поспех. Твор упершыню надрукаваны ў польскай віленскай газеце «Słowo»; рускі пераклад успамінаў апублікавала парыжская газета «Возрождение». У 1935 годзе ў Вільні ўспаміны выйшлі асобнай кнігай на польскай мове пад назвай «Siedem lat w szponach G.P.U.» У 1937 годзе ў Варшаве выдадзены яшчэ адзін польскі варыянт кнігі пад назвай «Prawda o Sowietach». Твор перакладаўся на італьянскую мову («La verità sulla Russia Bolscevica») і на партугальскую ў Бразіліі («Sete annos nas garras sovieticas»). Украінскі пераклад друкавала газета «Діло», рэдакцыя якой затым выпусціла ўспаміны асобнай кнігай «7 літ на Соловках». «Толькі ў канцы 1937 года аўтар здолеў выдаць кнігу на беларускай мове» [8].

У савецкай Беларусі твор быў невядомы, чытачы пазнаёміліся з ім толькі ў наш час. У. Арлоў канстатуе: «Ягонае імя вядомае значна менш, чым імя Аляксандра Салжаніцына. Між тым, менавіта ён, Францішак Аляхновіч, сваёй кнігаю «У капцюрах ГПУ» ўпершыню за некалькі дзесяцігоддзяў да «Архіпелага Гулага» здолеў сказаць свету праўду пра вусцішную імперыю савецкіх канцлагераў» [9].

Ф. Аляхновіч напісаў падчас акупацыі наступныя радкі: «Калі, як загнаны звер, хаваючыся, каб не трапіць ізноў у бальшавіцкія рукі, пасля года гэткага жудаснага жыцця я нарэшце пачуў грукат нямецкіх бомбаў і пабачыў, як уцякалі бальшавікі, – я перажыў часіну радасці...» [10]. Аповесць «У капцюрах ГПУ» з'яўляецца заканамерным вынікам роздуму аўтара над акалічнасцямі, якія мелі месца ў Беларусі на чарговым вітку яе гісторыі. Кніга Ф. Аляхновіча «У капцюрах ГПУ» займае сярэдняе становішча паміж мемуарамі і раманам – тое, што прынята называць мастацкім дакументам. А. Бахарэвіч піша: «Назва для яе была, відавочна, выбраная з разлікам на камерцыйны поспех, але хто абвінаваціць у гэтым аўтара, які цудам уратаваўся з Салаўкоў? ...Увесь дар Аляхновіча-апавядальніка дастаецца тым, каго ўжо не трэба нічаму вучыць і ні ў чым пераконваць» [10]. Ф. Аляхновіч хацеў пераканаць, навучыць і перасцерагчы. Аўтар на ўласным вопыце спазнаў усе перыпетыі савецкай палітычнай сістэмы. «У капцюрах ГПУ» можна ўспрыняць як этанакіраваную прафілактыку ад бальшавіцкай сістэмы. Фармулюючы галоўную задачу сваёй кнігі, Ф. Аляхновіч саркастычна канстатуе: «Бальшавіцкая атрута – як сіфілітычныя спірахеты... Няхай мае словы аздарэўляюць бедных людзей, няхай яны вучацца на маім прыкладзе...» [6].

Спачатку ў аповесці не заўважаецца прысутнасць аўтара. Ёсць галоўны персанаж, які завецца «Попутчкі». Письменнік сімвалічна выбірае гэты неафіцыйны бальшавіцкі тэрмін, прыдуманы для абазначэння тых, хто яшчэ не «з намі», але зусім і не «супраць нас». Паказваецца атмасфера 1920-х гадоў. Попутчкі жыве ў Вільні, ходзіць на службу, сімпатызуе Саветам. Ён уваходзіць у антыбальшавіцкую беларускую арганізацыю, але больш за ўсё марыць пра працу «на карысць Бацькаўшчыны». І хаця ў тэксце пра гэта амаль нічога не кажацца, але ўжо ў першых радках заўважаюцца амбіцыі Попутчкі, страх за тое, што на Радзіме яго зусім забылі. Нерэалізаванасць вымушае Попутчкі зрабіць галоўную памылку ў сваім жыцці. Ён абсалютна несавецкі чалавек, таму так паддаецца прапагандзе. Попутчкі хоча ў Мінск, дзе, па чутках, квітнее беларусізацыя.

Попутчiк хоча асталявацца з сям'ёй у Мiнску. Ф. Аляхновiч уводзiць у аповесць жанр легенды. Спачатку сын Попутчiка слухае на ноч легенду пра Iкара. Потым пачынае чуць ад бацькi аповед пра шчасливую казачную краiну СССР. Езуiцкi катэхiзiс для бедных падказвае словы: «Сярод пытанняў i адказаў ёсць, памiж iншым, гэткiя: – Цi ў небе добра? – Ах, як добра... Гэтае «ах» узмацоўвала людзей у веры ў шчасливае жыццё ў небе. Гэтак сама дзеялi на Попутчiка «ахi» i «охi» Мятлы. Ён усё болей пераконваўся, што ў Менску...ах, як добра...» [6]. Попутчiк вырашае ехаць у СССР.

У аповесцi прысутнiчаюць матывы сусветнай лiтаратуры: узнiкае катэгорыя так званых «бедных людзей», якiя раскiданья па планеце i жадаюць вярнуцца на Радзiму. Катэгорыя «сваё» заўсёды прываблівае чалавека, адарванага ад Бацькаўшчыны: «Попутчiк спаткаўся ў Вiльнi на нейкай вечарыне з паслом Мятлой. – Ну, i як там у Менску? – Гм... О!.. Ого!.. – Узапраўды? – О, яшчэ як! – Далiбог?.. – Эге!..» [6]. Аповесць «У капцiорох ГПУ» нiбы адмыслова створаная для таго, каб дапамагчы «бедным людзям» пераадолець асляпленне i не даць зрабiць самую страшную ў жыццi памылку – вярнуцца ў савецкую краiну.

У аповесцi шмат аўтабiяграфiчных звестак. У вынiку Попутчiк становiцца савецкiм грамадзянiнам. Зусiм хутка ён атрымлiвае дзесяць год канцлагераў (першы i другi факты – з жыцця самога Ф. Аляхновiча). Пачынаецца эпоха турмаў, перасыльных пунктаў, шматлiкiх допытаў, камер, нараў, голаду, гвалту, прынiжэнняў, распачы. Паводле А. Бахарэвiча: «Смерць ходзiць блiзка, ГПУ, СССР, ГУЛАГ, Саўлаг – гэта ўсё яе iмёны. «Круцi нi круцi – трэба памярцi» – назва гэтай п'есы Аляхновiча робiцца зместам яго жыцця на доўгiя сем гадоў, праведзеных збольшага на Салаўках – ажно да нечаканага вызвалення» [10]. Пасля пераезду ў СССР вобраз Попутчiка асацыiруецца ўжо з вобразам самога Ф. Аляхновiча, i пералiчаныя акалiчнасцi становяцца вехамi жыцця аўтара.

У аповесцi шмат сiмвалiкi. Падзеi пачынаюцца з сакраментальнай фразы «не ведаю», якая ўвойдзе ў жыццё галоўнага героя твора праз вобраз пасажыра мiжнароднага цягнiка i агента ДПУ. Жыццё падасць Попутчiку шмат папярэджанняў, найперш, у выглядзе сталавай № 1 ды «прыяцеля» Апанскага.

Ключавым сiмвалам твора з'яўляецца Лес. Гэта Камароўскi лес у Мiнску, куды вывозяць людзей на расстрэл; лес за вокнамі стальпiнскiх вагонаў, якiя вязуць вязняў у канцлагеры; Карэльскiя лясы як месца знаходжання асуджаных; лесапавал, дзе працуюць заключаныя; лес чалавечых цел у камерах; лес трупаў, якiя звальваюць на салавецкi могiльнiк; лес – месца гвалту прайгранай у карты дзёўчыны. Адначасова, лес – гэта месца, дзе можна пабыць сам-насам з сабой, са сваёй самотай, крыху адпачыць знявечанай душой. Гэта i месца сустрэчы мужчын-вязняў i жанчын з так званай «жанроты».

Сiмвалiчнай з'яўляецца трансцэндэнтнасць, якая рухае чалавекам i дасылае адмысловыя знакi i сiмвалы. Неспасцiгальныя законы чалавечага лiсу, якому падаюцца папярэджаннi. Выключная роля сна ў творы. Попутчiк бачыць сон, у якiм ён iдзе па Мiнску i задыхаецца ад дрэннага прадчування. Ён пачынае пераконваць сябе ў тым, што: «Сны трэба глумачыць наадварот» [6]. Ф. Аляхновiчу ў мiнскай турме таксама мрояцца малюнкi здэкаў з яго.

Легендарная i сiмвалiчная гiсторыя пра крылатага Iкара, якая забываецца ў час, калi ёй варта быць пачутай. Вiдавочная паралель памiж мiфам i ўяўнасцю, савецкай сiстэмай, якая змагла «паламаць крылы» нават птушкам самага высокага палёту. Прыгадваецца постаць Б. Тарашкевiча. З'яўляючыся на памежным пераходзе, яна аддалена мiстычна нагадвае самога Ф. Аляхновiча сем гадоў таму. У творы сiмвалiчна называюцца дзве вулiцы – Вясёлая i Правiянцкая. На рагу гэтых вулiц вядзецца размова дзвюх кабет, з якой становiцца вядома, што за галоўным героем вядзецца слежка.

Нарэшце, самым вiдавочным сiмвалам ў творы з'яўляецца Салавецкi канцлагер – адметная мадэль былога СССР 1920 – 30-х гадоў i яго адмiнiстрацыйнай сiстэмы. Галоўны герой (Ф. Аляхновiч) бачыць арганiзацыю грамадства, у якой дзейнiчаюць падобныя iерархii i законы. У дадзеным месцы прытрымліваюцца «сваёй» культуры i «сваёй» праўды.

Аповесць утрымлівае эстэтыку, пераемную з поглядамі Ф. Дастаеўскага: чалавек да ўсяго можа прыстасавацца i з ўсiм звыкнуцца. Ф. Аляхновiч натуральна апiсвае норавы савецкiх канцлагераў. У сувязi з дадзенай акалiчнасцю А. Бахарэвiч праводзiць наступныя паралелi: «Дзiўна, але гэтая кнiга па iнтанациях часта нагадвае «Рабiнзона Круза» (маю беларускi пераклад Алены Васiлевіч, зроблены, праўда, з расейскай). Там, дзе аўтар апiсвае звычаi i норавы жыхароў гэтага востраву, прыналежнага да бясконцага савецкага турэмнага архiпелагу. I там, дзе размова iдзе пра выжыванне» [10]. Жорсткая сiстэма, аднак, не можа вытравiць прагу чалавека да волi i яго здольнасць да гумару.

Савецкая сiстэма сiмвалiчна прыгадваецца ў вобразе бясконца доўгага турэмнага калiдора, у канцы якога – холад, боль i распач. «У капцiорох ГПУ» ўражае натуралiзмам i праўдзiвасцю апiсання падзей, што па-сапраўднаму кранаюць. На прыканцы твора падаецца сцэна прыезду савецкага пiсьменнiка М. Горкага на Салаўкi. Пiсьменнiк – сам былы катаржнiк – здавалася б, павiнен безапеляцыйна i дакладна адлюстраваць убачанае i пачутае: ён размаўляе з вязнямi сам-насам, без чэкістаў. Прыехаўшы ў Маскву, М. Горкi стварае казачны нарыс пра шчасливае жыццё заключаных i эфектыўную выхаваўчую

працу ў савецкім канцлагеры, пасля чаго ад'язджае ў адпачынак на востраў Капры. Відавочным застаецца пытанне пра чалавечую годнасць і пісьменніцкі гонар мастака слова, узнятае Ф. Аляхновічам у аповесці. Трэба казаць і пра мастацкія вартасці літаратуры, якая з'яўляецца асноўным эстэтычным транслятарам. Паралельна ўздымаецца праблема аб'ектыўнасці сродкаў масавай інфармацыі: тэлебачання і радыё. Маці Ф. Аляхновіча, паглядзеўшы трансляцыю фільма пра Салаўкі, вырашыла, што ў лагеры зусім нядрэнна. Некаторыя заключэння, карыстаючыся пэўнай вольнасцю, уначы слухаюць радыё – адэкватныя звесткі пра акаляючую рэчаіснасць. Гэта – своеасаблівы правобраз медыя, што пасля будучы нелегальна слухаць сотні савецкіх жыхароў, адмысловы «глыток свежага паветра» і праўды, якую доўгія гады будзе «глушыць» савецкая прапаганда.

Літаратурны вобраз-тып Ф. Аляхновіча – гэта чалавек з тонкай псіхалагічнай арганізацыяй, схільны да філасофствавання, які «адчувае сябе лішнім у жыцці, але тым не менш здольны аналізаваць свае пачуцці ў моманты найвышэйшага душэўнага напружання» [11, с. 341–343]. Герой выжывае ва ўмовах канцлагера трываючы, разважаючы, рэфлексуючы: «Плывуць дні, месяцы, гады...Здавалася б, што шмат ёсць пераменаў: адны паміраюць, другіх расстрэльваюць, іншых па сканчэнні кары ў лагеры вывозяць некуды – у пячорскую тундру, Нарымскі край або сібірскую тайгу. Мянжаюцца начальнікі лагеру. Але не мяняецца самае галоўнае: няволя...» [12].

Ф. Аляхновіч выкарыстоўвае стылёвы эфект «падводнай плыні», калі героі выказваюцца аб сваім набалелым звычайнай будзённай мовай, за нейтральнай абалонкай якой угадваюцца заглушаныя інтэнсіўныя эмоцыі. Таксама пісьменнік выкарыстоўвае прыём інтэлектуальнага асэнсавання падзей самімі персанажамі: «Час ляцеў, гады ішлі...Аляхновіч усё сядзеў і сядзеў...Чатырнаццатая рота называлася «запретнай» ротай. Там былі шмат горшыя ўмовы жыцця. Пасля камфорту 7-ай роты Аляхновіч апынуўся ў 14-ай «запретнай». Чаму? За што? Што здарылася?..» [12].

Шэраг твораў пісьменніка мае незавершаную канцоўку, што дапускае новы працяг вырашэння пастаўленых праблем. Аповесць «У капцюрэх ГПУ» складаецца з шэрагу раздзелаў; амаль кожны ставіць пытанне, якое застаецца адкрытым.

Заклучэнне. Прыгаданая п'еса «Круці не круці – трэба памярці», назва якой запазычаная з фальклору, стала для пісьменніка апошняй і прарочай. З сакавіка 1944 года вечарам на кватэру да Ф. Аляхновіча зайшоў чалавек (ці двое). Вялася гаворка на павышаных тонах. Потым пачуўся стрэл. Калі прыбегла жонка, пісьменнік яшчэ быў жывы. Паводле версіі А. Сабалеўскага «забіць Ф. Аляхновіча мог засланы ў Вільню савецкі партызан...або прадстаўнік Арміі Краёвай, з чыйго боку неаднойчы ішлі ў адрас Ф. Аляхновіча пагрозы за яго антыпольскія выступленні...Дакладных жа, дакументальна пацверджаных звестак пра забойства беларускага пісьменніка няма, ніхто пакуль і не займаўся іх пошукамі» [4]. Пасля смерці Ф. Аляхновіча лічылі ўжо не польскім шпіёнам, а ворагам народа. У станючым ці нейтральным плане ў савецкі час пра яго нельга было пісаць. Вяртанне творчай спадчыны пісьменніка пачалося толькі ў 1990-ыя гады. Упершыню выйшаў у свет аднатомнік яго твораў.

Такім чынам, у наш час ёсць магчымасць пазнаёміцца з усімі жанрамі творчай спадчыны гэтага самабытнага аўтара трагічнага лёсу, гэтаксама як і са складанай праблематыкай аповесці «У капцюрэх ГПУ», якая паказвае прыярытэт суадносін паміж душэўным патэнцыялам чалавека і здзяйсненнем ім свайго прызначэння згодна з этычнымі законамі грамадства, з'яўляючыся наватарскай для беларускай літаратуры пачатку ХХ стагоддзя.

ЛІТАРАТУРА

1. Багдановіч, І. Гісторыя беларускай літаратуры: XIX – пачатак ХХ ст. / І. Багдановіч, У. Гніламёдаў, Л. Голубева; пад рэд. М. Лазарука. – Мінск: Вышэйшая школа, 1998. – 560 с.
2. Бядуля, З. Беларускі народны тэатр / З. Бядуля // Беларускі шлях. – 1918. – № 91. – С. 34.
3. Шыманец, В. Францішак Аляхновіч [Электронны рэсурс] / В. Шыманец // Калі тэатр ставіць пытанні палітычнай і культурнай гісторыі Беларусі. – Рэжым доступу: <http://belarus8.tripod.com/ZapisyBINIM/alexnovic.htm>. – Дата доступу: 05.11.2015.
4. Сабалеўскі, А. Драма жыцця [Электронны рэсурс] / А. Сабалеўскі // Ф. Аляхновіч. Выбраныя творы. – Рэжым доступу: <http://karotkizmest.by/биографии/франциска-альяхнович.html>. – Дата доступу: 05.11.2015.
5. Жынкін, А. Замест аўтабіяграфіі – крыху ўспамінаў / А. Жынкін, Ю. Чудзін. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1994. – 238 с.
6. Аляхновіч, Ф. У капцюрэх ГПУ [Электронны рэсурс] / Ф. Аляхновіч // Электронная бібліятэка. – Рэжым доступу: <http://www.livelib.ru/book/1000317031>. – Дата доступу: 05.11.2015.
7. Галоўка, С. Абмен палітвязняў на станцыі Коласава. Перапляценні лёсаў Браніслава Тарашкевіча і Францішка Аляхновіча / С. Галоўка // Роднае слова. – 2001. – № 11. – С. 105–109.
8. Маракоў, Л. Францішак Аляхновіч [Электронны рэсурс] / Л. Маракоў // Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі, 1794–1991. – Рэжым доступу: <http://www.marakou.by/by/davedniki/represavanyya-litaratary>. – Дата доступу: 05.11.2015.

9. Арлоў, У. Францішак Аляхновіч [Электронны рэсурс] / У. Арлоў // Электронная бібліятэка. – Рэжым доступу: <http://www.svaboda.org/content/transcript/768807.html>. – Дата доступу: 05.11.2015.
10. Бахарэвіч, А. Францішак Аляхновіч [Электронны рэсурс] / А. Бахарэвіч // Радзьё Свабода. – Рэжым доступу: <http://allby.tv/article/25/frantsshak-alyahnovch-shlyah-baratsbyi>. – Дата доступу: 05.11.2015.
11. Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя : у 4 т. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т. літ. імя. Я. Купалы. – 2-е выд. – Мінск : Беларуская навука, 2001. – Т. 1. 1901–1920. – 583 с.
12. Аляхновіч, Ф. У капцарох ГПУ [Электронны рэсурс] / Ф. Аляхновіч // Электронная бібліятэка. – Рэжым доступу: http://knihi.com/Francisak_Alachnovic/U_kapciuroch_HPU.html#chapter75. – Дата доступу: 07.11.2015.

Паступіў 19.11.2015

**«IN THE CLUTCHES OF THE GPU» BY F. ALYAKHNOVICH.
THE UNCONVENTIONALITY OF PROBLEMATICS**

T. BAGARADAVA

F. Alyakhnovich – a playwright, a theater critic, a director, an actor, a writer, a poet, an essayist, a translator and an editor of Belarusian and Polish newspapers – all these are the facets of his diverse creativity. Being an artist of rare talent, he started one of the most exciting, unique and special phases in the Belarusian literature and drama of the twentieth century. His fruitful work in the theater field was appreciated by his contemporaries. Due to it the writer was named «father of the modern Belarusian drama». The philosophical and aesthetic concept of F. Alyakhnovich was strongly influenced by European «new drama». After nearly sixty years of neglect we start talking about F. Alyakhnovich again. Now he is known as the first in the world literary work about Solovki. Long before A. Solzhenitsin he showed the hell of Soviet concentration camps, where he had been imprisoned, to the world.

Key words: «new drama», decadent-romantic style, fiction document, transcendence, «underset».